

Συνέχειες και ασυνέχειες στην πολιτισμική ιστορία μιας ελληνικής κοινότητας στη διασπορά: η περίπτωση της κοινότητας στο Σουλινά (Ρουμανία) με βάση τα γλυπτά μνημεία

Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη*

1. Εισαγωγή

Ο Σουλινάς, λιμάνι στο δέλτα του Δούναβη, γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη λόγω της σημαίνουσας θέσης του για τη διεξαγωγή του εμπορίου σιτηρών. Μετά τη ρωσο-τουρκική συνθήκη της Αδριανουπόλεως το 1829, αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό η δραστηριότητα των λιμανιών του Κάτω Δούναβη, γεγονός που ενθάρρυνε την εγκατάσταση πολλών Ελλήνων στην πόλη αυτή. Το 1856, με τη συνθήκη των Παρισίων, η οποία έδωσε ώθηση στο εμπόριο του Δούναβη, η πόλη άρχισε να αναπτύσσεται με γρήγορους ρυθμούς. Η μεγάλη σημασία του Σουλινά οφειλόταν στο ότι ήταν το μόνο λιμάνι στο Δούναβη όπου μπορούσαν να αγκυροβολήσουν μεγάλα πλοία. Έτσι, εκεί γινόταν η μεταφορά με ποταμόπλοια των σιτηρών από τις άλλες επαρχίες της Ρουμανίας και η φόρτωσή τους στα μεγάλα πλοία. Τα περισσότερα ποταμόπλοια (σλέπια) ανήκαν σε Έλληνες. Είναι γνωστό ότι το 1880 ο πληθυσμός της πόλης ανερχόταν στους 1.800 μόνιμους κατοίκους, από τους οποίους οι περισσότεροι ήταν Έλληνες. Μετά την ενσωμάτωση του Σουλινά, μαζί με την υπόλοιπη Δοβρουτσά, στη Ρουμανία το 1878, ο αριθμός των Ρουμάνων κατοίκων αυξήθηκε σημαντικά. Οι Έλληνες πάντως συνέχισαν να συνιστούν σταθερά τη σημαντικότερη εθνότητα στην πόλη (περίπου το 60% του πληθυσμού). Οι υπόλοιποι κάτοικοι ήταν, εκτός από τους Ρουμάνους, Αυστριακοί, Άγγλοι, Ιταλοί, Ρώσοι και μουσουλμάνοι. Η κοινή γλώσσα του τόπου ήταν η ελληνική, την οποία μιλούσαν ακόμα και οι άλλοι κάτοικοι του Σουλινά, και γενικότερα η πόλη χαρακτηριζόταν από έντονη ελληνική παρουσία σε όλους τους τομείς. Οι περισσότεροι Έλληνες της πόλης κατάγονταν από την Κεφαλονιά και την Ιθάκη. Στο Μεσοπόλεμο, ωστόσο, λόγω της οικονομικής κρίσης που προκλήθηκε από την κάμψη της κίνησης του λιμανιού, ο Σουλινάς γνώρισε δημογραφική στασιμότητα.

Η ελληνική κοινότητα συστάθηκε το 1866, όταν ξεκίνησε και η ανέγερση του ελληνικού ναού του Αγίου Νικολάου, που ολοκληρώθηκε το 1867. Η κοινότητα ίδρυσε επίσης ελληνικά σχολεία. Οι περισσότεροι Έλληνες της πόλης ήταν ναυτικοί, εργάτες, καθώς και πλοηγοί (πιλότοι) των πλοίων στο Δούναβη. Αρκετοί Έλληνες επίσης ήταν έμποροι, πλοιοκτήτες, ναυτιλιακοί πράκτορες, αλλά και γιατροί, φαρμακοποιοί και υπάλληλοι. Στην πόλη λειτουργούσαν διάφοροι ελληνικοί σύλλογοι με πλούσια δραστηριότητα. Στην πόλη κυκλοφόρησαν για σύντομο χρονικό διάστημα ελληνικές εφημερίδες. Λειτουργούσε επίσης ελληνικό τυπογραφείο-βιβλιοπωλείο¹.

Στην πόλη αυτή, με την πολυπολιτισμική σύνθεση, οι Έλληνες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην οικονομική και πολιτισμική ζωή του τόπου. Η ελληνική παρουσία

* Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη, Καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης και του Πολιτισμού, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα (Email: egeorg@hua.gr). Η έρευνα διεξήχθη στο πλαίσιο του προγράμματος της ΓΓΕΤ «Ελλήνων Γλυπτών Έργα και Γλυπτά Έργα που αφορούν Έλληνες στη Ρουμανία», (επιστημονικά υπεύθυνη Ε. Γεωργιτσογιάννη) σε συνεργασία με τη Σχολή Αρχαιολογίας του Βουκουρεστίου (καθηγήτρια Olga Cicanci). Μέλη της ερευνητικής ομάδας: Ιωάννης Π. Λαγός, Oana Barbalata, Δημήτριος Κοντογεώργης. Ευχαριστίες για την έρευνα στο Σουλινά στην Ecaterina Georghe-Dracopulo και στον Alexandru Tomazatos, πρόεδρο και μέλος αντίστοιχα της Ελληνικής Κοινότητας Σουλινά. Στη μελέτη ενυπόγραφων μνημείων από Έλληνες γλύπτες συμμετείχε, εκτός από τη γράφουσα, και η Σαπφώ Μορτάκη.

¹ (Κουρελάρου 2008, 81-116). (Covacef 2003, 28-31). (Κοντογεώργης)

συνεχίζει να είναι αισθητή στο Σουλινά, παρά τις επιδράσεις που έχει δεχθεί από τη χώρα υποδοχής. Στην πόλη υπάρχει ελληνική κοινότητα, συνεχίζεται να ομιλείται ακόμα από ορισμένους η ελληνική γλώσσα και υπάρχουν μνημεία που θυμίζουν τον ελληνισμό (εκκλησία, σχολείο, κοιμητήριο).

Η παρούσα εργασία εστιάζει ειδικότερα στα γλυπτά μνημεία που βρίσκονται στο ελληνικό κοιμητήριο της πόλης, διότι από αυτά μπορούν να εξαχθούν σημαντικά στοιχεία που αφορούν στην ιστορία και στον πολιτισμό της κοινότητας. Βασίζεται σε αδημοσίευτο υλικό που προήλθε από επιτόπια έρευνα. Αρχικά παρουσιάζονται τα στοιχεία που προέρχονται από τις επιγραφές που είναι χαραγμένες στα μνημεία και αναφέρονται στους θανόντες (ονόματα κατοίκων, τόποι καταγωγής, κοινωνικές τάξεις, επαγγέλματα, χρήση της ελληνικής ή/και της ρουμανικής γλώσσας, κ.ά.) και συνάγονται μαρτυρίες για την ελληνική κοινότητα. Οι επιγραφές παρέχουν επίσης συχνά πληροφορίες για τους δημιουργούς των έργων και για τον τόπο κατασκευής τους. Ακολούθως παρουσιάζονται τα πιο ενδιαφέροντα μνημεία και συνάγονται επίσης στοιχεία για την τέχνη που άνθησε στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και για τις επαφές της με την Ελλάδα.

2. Τα μνημεία στο ελληνικό κοιμητήριο

Το ελληνικό κοιμητήριο στο Σουλινά είναι το μεγαλύτερο από τα νεκροταφεία της πόλης. Χτισμένο στην άμμο, χωρίς πάντοτε σαφή διάταξη των τάφων σε τμήματα, περιλαμβάνει πολλά ενδιαφέροντα μνημεία, πολύτιμες μαρτυρίες της ιστορίας της πόλης. Κατά μεγάλη πλειοψηφία, τα μνημεία αυτά ανήκουν σε Έλληνες².

Η έρευνα αποκάλυψε μεγάλο αριθμό τάφων ανθρώπων ελληνικής καταγωγής (μεταξύ τους και ορισμένοι με συγγένεια εξ αγχιστείας), οι περισσότεροι από τους οποίους έχουν μόνο ελληνικές επιγραφές, λίγοι έχουν επιγραφές και στις δύο γλώσσες (ελληνικά και ρουμανικά), ορισμένοι μόνο στα ρουμανικά και ένας στα γαλλικά.

2.1. Οι επιγραφές³

1. Αλιματήρης Παναγιώτης

«ΕΚ ΜΥΚΟΝΟΣ/ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΛΗΜΑΤΗΡΗΣ/
ΑΠΕΒΙΩΣΕ 10 ΜΑΙΟΥ 1910/ΕΤΩΝ 65».

Στην επιγραφή αναφέρεται ο τόπος καταγωγής (Μύκονος).

2. Αναστασία & Κυριάκος (δεν σώζεται επώνυμο)

«ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ/ΑΠΟΘΑΝΟΥΣΑ.../ΚΥΡΙΑΚΟΣ Π..../ΑΠΟΘΑΝΩΝ/1915»

3. Αράνης Ανδρέας

«ΕΝΘΑΔΕ/ ΚΕΙΤΑΙ / ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΡΑΠΗΣ / ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΙΣ ΣΟΥΛΙΝΑ/ ΤΑΣ/ 28/
ΜΑΡΤΙΟΥ/ 1903»

4. Αρσένης-Arseni

Αρσένης Παναγής Α. & Αρσένης Ευστάθιος Π.

«ΠΑΝΑΓΗΣ Α. ΑΡΣΕΝΗΣ/ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ Π. ΑΡΣΕΝΗΣ»

Γλύπτης: «D. COLIOS/GALATZ» [Δ. Κολιός, Γαλάτσι].

Ο Δημήτριος Κολιός (1874 - μετά το 1921), μέλος οικογένειας μαρμαρογλυπτών από τον Πύργο της Τήνου, ήταν γιος του Απόστολου Κολιού (1839 ή 1846 - 1917), ο οποίος είχε εργαστήριο στο Βουκουρέστι, όπου εργάζονταν και οι γιοι του Δημήτριος, Νικόλαος (1876-

² Covacef 2003, 28-34.

³ Τα ονόματα παρατίθενται με αλφαβητική σειρά. Στις επιγραφές ακολουθείται η ορθογραφία τους.

; και Ιάκωβος (1870 ή 1879-1915)⁴. Ο Δημήτριος Κολιός ίδρυσε αργότερα δικό του εργαστήριο, στο Γαλάτσι, σύμφωνα με την επιγραφή, με εμβέλεια και στις γειτονικές πόλεις Τούλτσα και στο Σουλινά, όπου βρέθηκαν έργα του κατά την έρευνά μας.

Αρσένης Γεράσιμος

«*Ε. (= Εγεννήθη) 1815/ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ. ΑΡΣΕΝΗΣ / Α. (= Απέθανε) 1910*».

Βλ. και **Saranti- Arseni- Gheorghiadis**

5. Αυγερινός

Αυγερινός Π. Γ.

«*1879 ΜΑΡΤΙΟΥ 28/ ΜΕΝΟ ΕΛΟ/ Π. Γ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ*»

Αυγερινός Γεράσιμος

«*ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Π. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ/ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ/ ΤΗ 17 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1835/ ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ/ ΤΗ 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1906.*» Γλύπτης: «*Ε(?) . Κ. ΛΙΟΡΗΣ/ ΕΠΟΙΕΙ /ΑΘΗΝΑΙ*».

Ο Γεράσιμος Αυγερινός ήταν ιδιοκτήτης του ελληνικού τυπογραφείου-βιβλιοπωλείου στο Σουλινά⁵.

6. Βαρβάτης Νικόλαος

«*ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ/ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΑΡΒΑΤΗΣ/ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ/ΤΗ 25 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1837/ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΣΟΥΛΗΝΑ/ΤΗ 30 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1900*».

Στην επιγραφή αναφέρεται ο τόπος καταγωγής (Κεφαλονιά) του Νικόλαου Βαρβάτη (1837-1900).

Γλύπτης: «*ΕΡΓΟΝ/ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΠΑΝΟΥ/ΕΠΟΙΕΙ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ*»

Ο Νικόλαος Σπανός (Πειραιάς, περίπου 1840- Πειραιάς, μετά το 1902), από οικογένεια Τηνιακών μαρμαρογλυπτών⁶, είχε σπουδάσει στο Σχολείο των Τεχνών στην Αθήνα. Διατηρούσε εργαστήριο στον Πειραιά και ασχολείτο κυρίως με την επιτύμβια γλυπτική. Έργα του έχουν επίσης βρεθεί στη Σύρο, στον Πειραιά, στην Αθήνα και στην Κεφαλονιά⁷.

7. Βλασσόπουλος Σπυρίδων

«*ΕΙΣ ΑΪΔΙΟΝ ΜΝΗΜΗΝ/ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Β. ΒΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΥ/ ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΟΣ ΕΝ ΙΘΑΚΗ/8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1816 ΑΠΟΒΙΩΣΑΝΤΟΣ ΔΕ ΕΝΤΑΥΘΑ ΤΗΝ 8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1891/Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΚΑΙ ΤΕΚΝΑ ΤΟΝΔΕ ΤΟΝ ΛΙΘΟΝ ΩΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ ΣΗΜΕΙΟΝ/ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΙΘΕΑΣΙΝ*»

Στην επιγραφή αναφέρεται η καταγωγή (Ιθάκη) του Σπυρίδωνος Βλασσόπουλου (1816-1891). Το μνημείο ανήγειραν η σύζυγος και τα παιδιά του. Εικονίζεται επίσης μία άγκυρα, σύμβολο του επαγγέλματός του (ναυτικός).

8. Βλάχος Ιωάννης

«*ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΒΛΑΧΩΣ 1859-1921*»

9. Γαρούμπης (βλ. Ματιάτος-Γαρούμπης)

10. Ζερβός Γεράσιμος

«*ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ/ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΖΕΡΒΟΣ/ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΩ 1842/ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΤΗ 29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1901*»

11. Ιγγλέσης

Ιγγλέση Άννα & Γεράσιμος

«*ΑΝΝΑ ΚΑΙ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΙΓΓΛΕΣΗ*» ,

⁴ (Γουλάκη- Βουτυρά 1989, 75), (Φλωράκης 1993, 37,297,299), (Georgitsoyanni,163), (Georgitsoyanni 2010, 84-85)

⁵ Κοντογεώργης.

⁶ Γουλάκη- Βουτυρά, 263

⁷ Γαβαλά & Γαρέζου 1994,742, και Χρήστου 2000, 198.

«ANNA/ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΤΗ ...ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1885/ ΑΠΟΘΑΝΟΥΣΑ ΤΗ 22 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1887/ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ/ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 29 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1884 ΑΠΟΘΑΝΩΝ ΤΗ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 1895./ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥΤΟ ΑΝΑΤΙΘΗΣΙ/ΟΙ ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΟΙ ΓΟΝΕΙΣ/ ΕΝ ΕΤΕΙ 1895».

Πρόκειται για δύο αδέρφια, που πέθαναν σε πολύ νεαρή ηλικία, την Άννα (1885-1887) και τον Γεράσιμο Ιγγλέση (1884-1895). Το μνημείο ανήγειραν οι γονείς τους το 1895.

12. Καλίνικος Νικόλαος

«ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΙΝΙΚΟΣ/ΕΓΕΝΙΘΗ ΤΟ 1852/ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΑΣ 15/ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΕΤΟΣ 1915»

13. Καμβέρης

Καμβέρης Παύλος & Αδριάνα

«1842/ ΑΔΡΙΑΝΑ ΚΑΜΒΕΡΗ/ΕΝΑΡΕΤΩΣ ΒΙΩΣΑΣΗ/Ο ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΟΣ ΚΑΙ/ΕΥΓΝΩΜΩΝ ΣΥΜΒΙΟΣ/ΕΘΗΚΕΝ/ 1891»

«ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ/ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΜΒΕΡΗΣ/ΕΚ ΖΑΚΥΝΘΟΥ/ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΕΤΕΙ1824/ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1915».

Το μνημείο ανήγειρε ο Παύλος Καμβέρης από τη Ζάκυνθο στη μνήμη της συζύγου του Αδριάνας (1842-1891), η οποία, κατά την επιγραφή, «έζησε εναρέτως», σύμφωνα με τον κοινωνικό της ρόλο. Αργότερα στο ίδιο μνημείο ενταφιάστηκε και ο ίδιος. Ο Παύλος Καμβέρης (1824-1915) ήταν έμπορος στο Σουλινά⁸.

Καμβέρη-Παραριά Πολυξένη

«ΤΗ ΠΡΟΣΦΙΛΕΙ ΗΜΩΝ/ ΠΟΛΥΞΕΝΗ/ΕΤΩΝ 32/ ΕΝΑΡΕΤΩΣ ΒΙΩΣΑΣΗ/ ΟΙ ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΟΙ/ ΠΑΤΗΡ Π.Γ.ΚΑΜΒΕΡΗΣ/ ΣΥΖΥΓΟΣ Δ.Ν.ΠΑΡΑΡΙΑΣ/ ΕΘΗΚΑΝ/1912 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 29/ΣΟΥΛΙΝΑ».

Ο Παύλος Καμβέρης, μετά τη σύζυγο, έχασε και την κόρη του Πολυξένη, σύζυγο Δ.Ν. Παραριά, που πέθανε (29.1.1912) μόλις 32 ετών, αφού επίσης «έζησε εναρέτως». Το μνημείο ανήγειραν ο πατέρας και ο σύζυγός της Πολυξένης.

Γλύπτης: «Ι.Ν. ΡΕΝΙΕΡΗΣ ΓΑΛΑΤΙ» [Ι. Ν. Ρενιέρης, Γαλάτσι].

Ο Ιωάννης Ρενιέρης του Νικολάου (Πύργος Τήνου 1884-Γαλάτσι 1947), ο οποίος εργαζόταν αρχικά στο εργαστήριο του πατέρα του στο Γαλάτσι, ίδρυσε αργότερα δικό του εργαστήριο στην πόλη αυτή. Το 1926 παρασημοφορήθηκε με τον Αργυρό Σταυρό της Ρουμανίας⁹. Εκτός από το μνημείο αυτό στο Σουλινά, εντοπίστηκαν πολλά έργα του, κυρίως στο Γαλάτσι, καθώς και στο Βουκουρέστι, στην Κωνσταντζα και στην Τούλτσα.

14. Κανελάτος Π.

«Π. ΚΑΝΕΛΑΤΟ ΓΕΝΙΘΗΣ 1928 ΑΠΕΒΙΩΣΕ1932».

15. Καραγεωργίου Στέλιος

«ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ/ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΓΑΛΑΖΙΩ ΤΗ 28 ΜΑΪΟΥ 18./ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ ΤΗ 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1932.»

Αναφέρεται ο τόπος γεννήσεως [Γαλάζιον (Γαλάτσι) Ρουμανίας].

16. Καρανδεινός / Καραντινός

«ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β. ΚΑΡΑΝΔΕΙΝΟΣ/ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ ΤΗΝ 24 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1872/ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1885 ΗΛΙΚΙΑ/ΕΤΩΝ 14».

«ΑΛΕΞ. Π. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ/23 ΜΑΡΤΙΟΥ 1913»

17. Κεραμήτσογλου Μόσχος

«ΤΩ ΠΟΛΥ ΜΟΧΘΗΣΑΝΤΙ / ΛΑΤΡΕΥΤΩ ΜΟΥ ΣΥΖΥΓΩ/ ΜΟΣΧΩ Δ. ΚΕΡΑΜΗΤΣΟΓΛΟΥ/1820-1925»

⁸ Covacef 2003, 32.

⁹ Georgitsoyanni 2010, 87, και Φλωράκης 1993, 37.

Το μνημείο του Μόσχου Κεραμήτσογλου (1820-1925), ο οποίος, όπως αναφέρεται στην επιγραφή, μόχθησε πολύ στη ζωή του, ανεγέρθηκε από τη σύζυγό του.

18. Κοντογούρης

Κοντογούρης Γεώργιος (εικ. 1)

«ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ/ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΚΟΝΤΟΓΟΥΡΗΣ/ΑΡΙΣΤΟΣ ΠΟΛΗΤΗΣ/ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΜΕΝ ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ/ΤΩ 1838 ΟΚΤΟΜΒΡΙΟΥ 14/ΕΚΔΗΜΗΣΑΣ ΔΕ ΠΡΟΣ ΚΥΡΙΟΝ/ΤΗ 25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1871/Ο ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΟΣ ΑΔΕΛΦΟΣ/ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ».

Ο τάφος του Γεώργιου Κοντογούρη (1838-1871) είναι ο παλαιότερος που φέρει ελληνική επιγραφή. Αναφέρεται επίσης η καταγωγή του θανόντος (*Κεφαλλονιά*) και ο κοινωνικός του ρόλος (*άριστος πολίτης*). Το μνημείο ανεγέρθηκε από τον αδελφό του Γρηγόριο. Η ταφόπλακα κοσμείται με ανάγλυφο μοτίβο νεκροκεφαλής με διασταυρούμενα οστά. Πρόκειται για αρκετά συνηθισμένο διακοσμητικό θέμα των ταφικών μνημείων, που συμβολίζει τη ματαιότητα των εγκοσμιών¹⁰. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, ωστόσο, ο Γεώργιος Κοντογούρης ήταν πειρατής¹¹, πιθανόν επειδή έχει παρερμηνευθεί το μοτίβο με τις νεκροκεφαλές, σύμβολα των πειρατών.

Κοντογούρης Γρηγόριος & Ελένη

«ΜΑΚΑΡΙΑ Η ΜΝΗΜΗ/ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ/Ε./ ΚΟΝΤΟΓΟΥΡΗ/ ΑΠΟΒΙΩΣΑΝΤΟΣ ΤΗ 2 ΙΑΝ. 1915./ ΕΛΕΝΗΣ/ Γ./ ΚΟΝΤΟΓΟΥΡΗ/ΑΠΟΒΙΩΣΑΣΗΣ/ΤΗ 29 ΔΕΚ. /1918.»

«ΓΟΝΕΩΝ ΕΝΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΩΝ/ΑΪΔΙΟΥ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΑΝΘΩΝ/ΥΠΕΡ ΗΜΩΝ ΑΟΚΝΩΣ ΕΜΟΧΘΗΣΑΝ/ΕΙΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΤΟΔΕ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΑΝΗΓΕΙΡΑΝ/ΤΑ ΤΕΚΝΑ».

Ο Γρηγόριος Κοντογούρης (+2.1.1915) ήταν προφανώς ο αδελφός του Γεωργίου που αναφέρεται στην προηγούμενη επιγραφή, και η Ελένη (29.12.1918), η σύζυγος του Γρηγορίου. Το μνημείο ανήγειραν τα παιδιά τους.

19. Λαγουδάκης Πέτρος

*«ΠΕΤΡΟΣ Α. ΛΑΓΟΥΔΑΚΗΣ
ΤΟ 1860 ΕΓΓΕΝΗΘΗΝ/ΤΟ 1895 /ΕΚΥΜΗΘΗΝ»*

«ΕΔΙΑΛΕΞΕ Ο ΧΑΡΟΣ ΤΟΝ ΚΕΡΟΝ ΓΙΑ ΝΑ ΜΕ ΠΑΡΗ / ΝΑ ΜΕ ΒΑΛΗ ΣΕ ΚΡΥΣΤΑΛΕΝΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ/ ΚΑΙ ΝΑΧΩ ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ/ ΑΠΟ ΤΑΣ 14 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ ΜΕ ΦΥΛΑΚΙΣΑΝ/ 24 ΜΑΡΤΙΟΥ ΜΕ ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΑΝ ΜΕ ΕΔΕΧΘΗ Ο ΠΑΤΗΡ ΜΟΥ / ΚΑΙ ΜΕ ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΟΔΙΑ ΚΑΙ ΜΕ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΥΣ ΜΟΥ / ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΣ ΕΚΑΜΕ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ ΜΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥ ΕΔΩΣΕ/ ΤΗΝ ΜΑΥΡΗΣ ΓΙΑ/ ΓΙΗΝΕΚΑ

20. Λάμπρου Φίλιππος

«ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΛΑΜΠΡΟΥ/ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 27-6-1967/ ΕΠΝΙΓΗ/ΕΛΛΗΝ ΚΥΠΡΙΟΣ»

Αναφέρεται ο τόπος καταγωγής (Κύπρος).

Πρόκειται για το νεότερο μνημείο με ελληνική επιγραφή (1967). Ίσως ήταν κάποιος Κύπριος ναυτικός που πνίγηκε.

21. Λευκόκκινος & Μαλούχος

«ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΛΕΥΚΟΚΚΙΝΟΣ 1884-1938»

«ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΕΥΚΟΚΚΙΝΟΣ 1886-1912»

«ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΛΕΥΚΟΚΚΙΝΟΣ 1850-1890»

«ΚΡΗΣΤΑΛΕΝΙΑ ΛΕΥΚΟΚΚΙΝΟΣ 1863- »

«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΛΟΥΧΟΣ 1870-1922»

«Ω ΔΙΑΒΑΤΕ ΠΟΥ/ΠΕΡΝΑΤΑΙ ΔΟΣΤΕ ΜΑΣ/ ΜΙΑΝ ΕΥΧΗ/ΕΙΣ ΕΜΑΣ/ΤΟΥΣ ΔΥΣΤΥΧΕΙΣ».

22. Λικιαρδόπουλος-Lichiardopol

Λικιαρδόπουλος Νικόλαος

¹⁰ Γαβαλά & Γαρέζου 1994, 737.

¹¹ Covacef 2003, 33.

«ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΙΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ/
ΠΙΛΟΤΟΣ/ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ 1893»

Στην επιγραφή αναφέρεται το επάγγελμα (πιλότος, δηλ. πλοηγός)

Lichiardopol Spiru & Elie

«*Lichiardopol Spiru*» (1866-1946)

«*Lichiardopol S. Elie*» (1904-1989)

23. Λιοσσάτος- Liossatos/ Leossatos (εικ. 3)

Λιοσσάτου Αφοί (Fratii Liossatos)

«ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΙΟΣΣΑΤΟΣ 1888-1911

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΙΟΣΣΑΤΟΣ 1890-1905

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΛΙΟΣΣΑΤΟΣ 1894-1930

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΙΟΣΣΑΤΟΣ 1886-1914

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΙΟΣΣΑΤΟΣ 1892-1918»

«*FAMILIA LIOSSATOS: MATEO, GHEORGHE, ANDREI, SPIRU, NICULAE
DECEDATI IN FLOARE (TINCRETII)*» [Πέθαναν στο άνθος της νιότης]

Μνημείο αφιερωμένο στους πέντε αδελφούς Λιοσσάτους που πέθαναν πολύ νέοι, από το 1905 έως το 1930.

Leossatos Jela (1888- 1952)

24. Μαλούχος (βλ. Λευκόκκινος & Μαλούχος)

25. Ματιάτος & Γαρούμπης

«*ΓΕΩΡΓΙΟΣ/ ΜΑΤΙΑΤΟΣ/1914-1935/ΑΓΓΕΛΙΚΩ/ΓΑΡΟΥΜΠΗ/ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΓΑΡΟΥΜΠΗΣ*»

26. Μενεγάτος-Menegatos/Menegato & Σταματελάτου

«*ΤΩ/ΣΕΒΑΣΤΩ ΠΑΤΡΙ/ ΔΗΜΗΤΡΙΩ Β. ΜΕΝΕΓΑΤΩ/1847-1933*

*ΚΑΙ ΦΙΛΑΤΗ ΑΔΕΛΦΗ/ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Μ.ΣΤΑΜΑΤΕΛΑΤΟΥ/1875-1942/ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ
ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΕΝΕΓΑΤΟΥ*»

Menegato Domna D. (1860-17.5.1929)

Menegatos Michelis (1889-1921)

27. Μικελλάτος

«*ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΙΚΕΛΛΑΤΟΣ 1911/ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Ν. ΜΙΚΕΛΑΤΟΣ 1916/ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ 1919*»

28. Μοίρας Μιχαήλ Δ.

«*ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ/ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΜΟΙΡΑΣ/1828-1897*»

«*[ΜΙΧΑ]ΗΛ Δ. ΜΟΙΡΑΣ/ [ΓΕΝΝΗΘΕΙΣ ΕΝ] ΝΗΑΤΑ ΤΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ/ [ΑΠΟ]ΒΙΩΣΑΣ ΕΝ
ΣΟΥΛΙΝΑ/1828-1897*»

Αναφέρεται ο τόπος καταγωγής (Νιάτα Λακωνίας)

29. Μπαζώτη/ Baziotis

«*ΤΗ ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΩ ΜΑΣ/ ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΑ Ι. ΜΠΑΖΩΤΗ/ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΤΩ 1909
ΚΑΧΟΥΛΑ*»

Αναφέρεται ότι γεννήθηκε στο Καχούλ, το οποίο ανήκει σήμερα στη Δημοκρατία της Μολδαβίας.

BAZIoTIS A. ANDREA (1921-1987)

BAZIoTIS H. CRISTINA (1934-)

Baziotis Anton (1872-1949)

Baziotis Danita (1894-1948)

30. Μυλωνάς Ευάγγελος

«Κρύψον οστέα/ Τύμβε/Ευαγγέλου Μυλωνά/ Ος εξεμέτρησε το ζην εν φιλοξένο χώρα/ Πρώτη Αυγούστου/ Συμβία δύσμοιρος/δακρυρούσα/τέκνα τε έγγονα συντετριμμένα/.....».

31. Μωραΐτης Εμμανουήλ

«Ω διαβάτα διατί επάνω μου εστάθης./ Τις κείται βέβαια εδώ επιθυμείς να μάθης./ Είμαι Έλλην την καταγωγήν λέσβιος την/ πατρίδα/ Δεκαεπτά φορές την άνοιξιν μόλις ώ ξέ/νε είδα./ Το όνομά μου Εμμανουήλ υιός δε Μιχαήλ και Μωραΐτης επίθετον ... πλην βάσανον/ θλίβονται και οδύρονται οι δυστυχείς γο/νείς μου/ που τα χρυσά των όνειρα ετάφησαν/ μαζί μου./ Μιαν αδελφούλα άφησα διά παρηγοριά των/...../Μιαν ευχήν εις τον θεόν./ Γεννηθείς εν τη 11 Νοεμβρίου 1906. Κοιμηθείς δε τη 6(;) Νοεμβρίου 1923».

Εμμανουήλ Μωραΐτης του Μιχαήλ από Λέσβο, πέθανε 17 ετών (11.11.1906-6;11.1923), σύμφωνα με την έμμετρη μακροσκελή επιγραφή.

32. Παλάμπας Γαβριήλ

«ΙΣ ΧΡ ΝΚ» [= ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑ]

«ΑΝΙΚΗ/ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ/ ΤΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΑΛΑΜΠΑ»

33. Παπαδόπουλος-Paradopol

Παπαδόπουλος Γεώργιος

«ΤΗ ΜΑΚΑΡΙΑ ΜΝΗΜΗ/ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ/ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΟΣ ΕΝ/ΒΑΣΙΛΙΚΩ ΤΗ 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1875/ ΑΠΟΒΙΩΣΑΝΤΟΣ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ ΤΗ 28 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1924/Η ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΗ ΣΥΖΥΓΟΣ/ ΑΪΔΙΟΥ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ/ ΕΙΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ/ΤΟΝΔΕ ΤΟΝ ΛΙΘΟΝ ΕΘΗΚΕΝ»

Το μνημείο του Γεώργιου Π. Παπαδόπουλου (1875-1924) ανήγειρε η σύζυγός του. Αναφέρεται ο τόπος καταγωγής [(Βασιλικό), μάλλον το Βασιλικό στην Ανατ. Θράκη, παράλια του Εύξεινου Πόντου (σημ. Tsareno Βουλγαρίας)].

Γλύπτες: «Α. SANTALENA & G. VIVANTE /BUCURESTI-GALATI». Οι A. Santalena και G. Vivante, Ιταλοί μαρμαρογλύπτες, είχαν εργαστήριο στο Βουκουρέστι και στο Γαλάτσι.

Παπαδοπούλου Τ. Ν./Paradopol N.

«ΕΝΘΑΔΕ ΚΗΤΕ/Τ. Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ/ΓΕΝ. 1865. ΑΠΕ.1905»

Paradopol Nicolae (1873-1947)

Paradopol Elena 1(878-1983)

Paradopol Hristu (1908-1972) (ήταν ναυτικός, όπως δείχνει η στολή που φορά στη φωτογραφία)

Paradopol Gheorghe & Maria

Paradopol Gheorghe (1908-1989)

Paradopol Maria (1925-2006)

34. Παπανικολάου Σεβαστή

«ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ /ΣΕΒΑΣΤΗ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ/ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑ ΕΝ ΝΙΚΟΛΙΤΣΕΛΙΩ/ΤΗΝ 11 ΑΥΓΟΥ 1888 ΚΑΙ ΑΠΟΒΙΩΣΑΣΑ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ/ΤΗΝ 21 ΜΑΪΟΥ 1928. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΥΤΗΣ/ΛΙΑΝ ΒΑΡΥΑΛΓΟΥΣΑ/ΤΟΝΔΕ ΤΟΝ ΛΙΘΟΝ ΕΘΗΚΕΝ/ΑΥΤΗΝ ΕΥΓΝΩΜΟΝΟΥΣΑΝ»

Αναφέρεται ο τόπος καταγωγής (Νικολιτσέλι).

Γλύπτης: «F. RUTA (TULCEA)». Ο F. Ruta ήταν Ιταλός μαρμαρογλύπτης με εργαστήριο στην Τούλτσα.

35. Παρασχάκης Θεόδωρος

«Ενθάδε κείται Θεόδωρος Α. Παρασχάκης. Γεννηθείς/ μεν εν έτει 1836 αποβιώσας δε εν 27 Οκτωβρίου 1891/Πατρίς του Χίος επάγγελμα Παντοπώλης εν Σουλινά. Αγαπητός και Χρήσιμος της κοινωνίας. Τον/ θρηνεί η σύζυγός του Ανθήπη θ. Παρασχάκη».

Αναφέρεται ο τόπος καταγωγής (Χίος) του Θεόδωρου Α. Παρασχάκη (1836-1891), το επάγγελμα (παντοπώλης) και ο κοινωνικός του ρόλος («αγαπητός και χρήσιμος της κοινωνίας»).

36. Πετούσης

«ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΠΕΤΟΥΣΗ 1830-1900

ΜΑΡΙΑ Μ. ΠΕΤΟΥΣΗ 1843-1907»

«ΒΑΣΙΛΕΙΚΗ Γ. ΠΕΤΟΥΣΗ 1877-1917»

37. Πράτσαλη Ελένη

«ΕΛΕΝΗ Π. ΠΡΑΤΣΑΛΗ/ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΤΗ 8 ΟΚΤΩΜΒΡΙΟΥ 1915»

38. Ραϊζης

Ραϊζη Ζαφείρω

«ΡΑΪΖΗ ΖΑΦΕΙΡΩ/ ΤΩ 1859 ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΗ/ ΤΩ 1892 ΑΠΟΘΑΝΟΥΣΗ/ ΕΝΑΡΕΤΟΝ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ/ ΒΙΟΝ ΒΙΩΣΑΣΗ/ Ο ΤΕΘΛΙΜΜΕΝΟΣ/ ΚΑΙ ΕΥΓΝΩΜΟΝΩΝ ΣΥΜΒΙΟΣ/ ΕΘΗΚΕΝ.

Το μνημείο της Ζαφείρας Ραϊζη (1859-1892) αναγέρθηκε από τον σύζυγό της. Στην επιγραφή αναφέρεται ο ρόλος της ως γυναίκας-συζύγου, σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής (έζησε ενάρετο και χριστιανικό βίο).

Γλύπτες: «D. L. & N. Renieris Galatz» [Δ.Λ. (= Δ. Λυρίτης & Ν. Ρενιέρης Γαλάτσι].

Οι Δημήτριος Λυρίτης και Νικόλαος Ρενιέρης, οι οποίοι φιλοτέχνησαν και το Μνημείο Μογυζί (βλ. σχετικά), διατηρούσαν εργαστήριο μαρμαρογλυπτικής στο Γαλάτσι σύμφωνα με τα επιγραφικά δεδομένα. Έργα τους εντοπίστηκαν κατά την έρευνα, εκτός από το Σουλινά, στη Βραϊλα, στο Γαλάτσι και στην Τούλτσα. Και οι δύο κατάγονταν από οικογένειες μαρμαρογλυπτών από την Τήνο. Αργότερα, ο Νικόλαος Ρενιέρης του Πολυχρόνη (Πύργος Τήνου 1850 ή 1856-Γαλάτσι 1910) ίδρυσε δικό του εργαστήριο στο Γαλάτσι μαζί με τους γιους του Πολυχρόνη, Άγγελο και Ιωάννη¹².

Ραϊζης Σπυρίδων

«ΣΠΥΡΙΔΩΝ Γ. ΡΑΪΖΗΣ/1837-1915». Πρόκειται προφανώς για το σύζυγο της Ζαφείρας, Σπυρίδωνα Ραϊζη (1837-1915).

Raisis Matei

“ΜΑΤΕΙ RAISIS 1887-1963”

39. Σβορώνος

Σβορώνος Μιλτιάδης & Σοφία (1860-1937)

«ΕΙΣ ΑΟΙΑΙΟΝ ΜΝΗΜΗΝ/ ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ Θ. ΣΒΟΡΩΝΟΥ/ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΟΣ ΕΝ ΚΩΝ/ΛΕΙ/ΤΗΝ 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1853/ΑΠΟΒΙΩ.ΤΗΝ 29 ΜΑΪΟΥ 1922/ΗΕΥΓΝΩΜΟΝΟΥΣΑ ΣΥΖΥΓΟΣ ΚΑΙ ΤΕΚΝΑ ΤΟΝΔΕ ΤΟΝ ΛΙΘΟΝ/ΕΘΗΚΑΝ ΩΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ/ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ»

«Η ΣΥΖΥΓΟΣ/ΣΟΦΙΑ ΣΒΟΡΩΝΟΥ/1860-1937»

Αναφέρεται ο τόπος γεννήσεως (Κωνσταντινούπολη) του Μιλτιάδη Θ. Σβορώνου (1853-1922), ο οποίος ήταν έμπορος στο Σουλινά¹³. Το μνημείο ανήγειραν η σύζυγος και τα παιδιά του. Αργότερα ενταφιάστηκε εκεί και η σύζυγός του Σοφία (1860-1937).

40. Σταματελάτος (βλ. Μενεγάτος-Menegatos/Menegato & Σταματελάτος)

41. Συγγρός

Οικογένεια Μάρκου Συγγρού: Μάρκος, Μαρία, Γεώργιος & Μιχαήλ

«ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΡΚΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ/ ΕΚ ΧΙΟΥ/ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΣΥΓΓΡΟΣ/ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ ΤΗ 14 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1865/ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 14 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1880/ΜΑΡΙΑ Μ.

¹² Georgitsoyanni 2010, 87, και Φλωράκης 1993, 37.

¹³ Covacef 2003, 32.

ΣΥΓΓΡΟΥ/ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΧΙΩ ΤΗ 10 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1825/ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ ΤΗ 17 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1885/ΜΑΡΚΟΣ Μ. ΣΥΓΓΡΟΣ/ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΧΙΩ ΤΗ 15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1815/ ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ ΤΗ 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 1897/ ΜΙΧΑΗΛ Μ. ΣΥΓΓΡΟΣ/ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΕΝ ΣΟΥΛΙΝΑ ΤΗ 7 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1856/ ΑΠΕΒΙΩΣΕΝ ΤΗ 7 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1901».

«ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ/ΜΙΧΑΗΛ Μ. ΣΥΓΓΡΟΣ/ ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΤΗ 7^Η ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1901».

Σύμφωνα με τα επιγραφικά δεδομένα, η καταγωγή της οικογένειας Μάρκου Συγγρού ήταν από τη Χίο. Οι γονείς, Μάρκος (1815-1897) και Μαρία (1825-1885) γεννήθηκαν στη Χίο και πέθαναν στο Σουλινά. Οι γιοι τους Γεώργιος (1865-1880) και Μιχαήλ (1856-1901) γεννήθηκαν και πέθαναν στο Σουλινά.

Γλύπτης: «G. S. LYRITIS/Str. Svt. Constantin 112/ BRAILA» [Γ. Σ. Λυρίτης, οδός Αγίου Κωνσταντίνου 112, Βραΐλα].

Ο Γ.Σ. (Γεώργιος Σίμου) Λυρίτης (1896-μετά το 1921), μέλος γνωστής οικογένειας μαρμαρογλυπτών από τον Πύργο της Τήνου¹⁴, διατηρούσε εργαστήριο στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου 112 στη Βραΐλα. Ήταν γιος του μαρμαρογλύπτη Σίμου Λυρίτη του Δημητρίου, ο οποίος ζούσε στη Βραΐλα¹⁵.

Σε κοντινή απόσταση, βρίσκεται μεταλλικός σταυρός με ανάγλυφη επιγραφή: «ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ/ ΓΕΩΡΓΙΟΣ/ Γ. ΣΥΓΚΡΟΣ/1880». Προφανώς πρόκειται για τον προαναφερθέντα Γεώργιο Συγγρό, που πέθανε το 1880 (το πατρώνυμο έχει γραφεί λανθασμένα Γ. αντί για Μ.).

42. Φαρδούλης Δ.

«ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Μ. ΦΑΡΔΟΥΛΗΣ/1851-1921»

43. Φραγκισκάτου Μαρία

«ΜΑΡΙΑ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΤΟΥ 17 ΙΟΥΛΙΟΥ ΕΤΟΣ 1907»

44. Φραντζέτης-Frangeti

Λεωνίδας Φραντζέτης

«ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ/ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Ι. ΦΡΑΝΤΖΕΤΗΣ/ ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΤΗ 20 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1890/ΕΤΩΝ 59».

Frangeti Ion (1901-1964)

Frangeti Evdochia (1905-1978)

Frangeti Marian [1968-1967 (sic)]

Frangeti Varvara

45. Χαϊδούσης-Haidusis

«ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ν. ΧΑΪΔΟΥΣΗΣ/1845-1913/ GHEORGHE HAIDUSI/N. 1880- 1936 D».

Haidusis Nicoli (1872-)

Haidusis Despina (1876-)

Haidusis Stamati (1906-1966)

Haidusis Marigula (1911-1967)

.....

46. Antimaritis (Αντιμαρίτης)

Fam. I. Antimaritis

47. Antonatos (Αντωνάτος)

Antonatos Stamatula (1870-1947)

48. Antoniu (Αντωνίου)

Victoria Gh. Antoniu, το γένος Comache (1874-1909).

Γλύπτης: «S.D. Lyritis Braila» [Σ. Δ. Λυρίτης, Βραΐλα]

¹⁴ Georgitsoyanni 2010,85.

¹⁵ Δημοτολόγιο Δήμου Πανόρμου 1908-1911, α/α 499. Μητρώο Πύργου Πανόρμου 1921, α/α. 491.

Ο Σίμος Λυρίτης του Δημητρίου (1866-μετά το 1921) ζούσε στη Βραΐλα, σύμφωνα με αρχειακές πηγές¹⁶. Στις επιγραφές επί των μνημείων που εντοπίστηκαν αναφέρεται επίσης ως έδρα του η πόλη αυτή. Βρέθηκαν, εκτός από το συγκεκριμένο, πολλά έργα του, κυρίως στη Βραΐλα, αλλά και στο Γαλάτσι.

49. Arghiros (Αργυρός)

Arghiros Potitos (1888-1956)

Arghiros Maria (1902-1988)

Arghiros Tatiana (1907-1984)

50. Bacaliaros/ Bacalearos (Μπακαλιάρος)

Bacaliaros Manole, Ecaterina, Petros

Bacaliaros Iani (+1969)

Bacaliaros Giuseppe (1895-1962)

Bacaliaro Nico (1912-1976)

Bacalearos P. (βλ. Simionidis & Bacalearos P.)

51. Baracioglu (Μπαρατσιόγλου)

Baracioglu Spiro (12.4.1851-14.06.1936)

Η επιγραφή στα ρουμανικά αναφέρει ότι ήταν πρώην αρχιπλοηγός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δουνάβεως

52. Buzakis (Μπουζάκης)

..... (?) & Angheliki Buzakis

Buzachis Sotir (1905- 1978)

Buzachis Diamandula (1923-1979)

53. Calinovschi (ελληνικής καταγωγής εκ μητρός)¹⁷

Familia Calinovschi

Calinovschi Matei (17.5.1906-4.12.1967)

Familia Calinovschi Iani (1912-1988)

Didina (1926-)

54. Cambitis (Καμπίτης)

Cambitis Maria (1919-1996)

Cambitis Gheorghe (1908-1984)

55. Chefala (Κεφαλά)

Chefala Paraschiva (1900-1945)

Chefala Maria (1907-1982)

56. Cladiadis (Κλαδιάδης)

Familia Cladiadis

Stamtula (13 .06.1888-22.03.1951)

Georghis (15.04.1884-09.02.1959)

57. Colivas (Κολυβάς)

Colivas Zmaranda (1877-1952)

Colivas Gheorghe

58. Cumbidis (Κουμπίδης)

Cumbidis Marico C. (1832-1923)

59. Cutaca [Κουτάκας (;)]

¹⁶ Δημοτολόγιο Δήμου Πανόρμου 1908-1911, α/α 499. Μητρώο Πύργου Πανόρμου 1921, α/α 491.

¹⁷ Πληροφορία από Ecaterina Georghie-Dracopulo και Alexandru Tomazatos.

Cutaca Maria (1923-2002)

Cutaca Elefterie 1907-;

60. Coveos (Κωβαίος)

Coveos Emanuil (1833-1917)

61. Constantin (Κωνσταντίνου (;)

Constantin Dimostene I. (1896-27.5.1924)

62. Dracopol & Zamfiropol/Zanfiropulo (Δρακόπουλος & Ζαφειρόπουλος)

Dracopol Nicola (1912-1995)

Dracopol Canela

Zanfiropulo Teodor (1884-)

Zamfiropol Zamfir (1871-1958)

Zamfiropol Theoni (1889-1959)

63. Economid (Οικονομίδης)

Economid Atanasi (1860-8.12.1922)

64. Eftimiu (Ευθυμίου)

Βλ. **Saranti, Eftimiu & Kyriakidi**

65. Ferendinos (Φερεντίνος)

Fam. Stan P.

Stan Elisabeta

Ferendinos Aristia

66. Garbi (Γαρμπής)

Garbi Pelagia (1928- 1991)

Garbi Dumitra (1937-2002)

Garbi Nicolae (1935-1996)

67. Gheorghiadi (Γεωργιάδης)

Gheorghiadi Vangheli El. (1883-1943)

Βλ. και **Saranti, Arseni & Gheorghiadis**

68. Gheorgitis (Γεωργίτης)

Gheorgitis Andrei (+1942)

69. Gheorgiu (Γεωργίου)

Gheorghiu Despina F. (1. Oct. 1897- 20 Noe. 1914)

70. Halaris (Χάλαρης)

Halaris Petros I. (1863-1923)

71. Hristodulo/ Hristodulos (Χριστοδούλου)

Hristodulo Gheorghe (1922-2000)

Hristodulo Ecaterina (1924-2005)

Hristodulos Panaioti (1904-1964)

Hristodulos Panaioti (1930-2005)

Hristodulos Matrona (1938-2002)

72. Katanulis (Κατανούλης)

Katanulis Anastasis

Katanulis Zanfirula (1922-1947)

Katanulis Iorgu & Maria

Anastasis (1925-1945)

Katanulis Teodora (1904-)

73. Kyriakidi (Κυριακίδης)

Βλ. **Saranti, Eftimiu & Kyriakidi**

74. Lefcaditti

Lefcaditti Efrosinia (1885-1939)

75. Malezis/ Malisis (Μαλέζης)

Malezis Gheorghe (1864-1933) Malezis Ecaterina (1876-1953)

Malisis Hristu (1912-1991), Malisis Elena (1921- ;)

76. Moruzi Ecaterina (Μουρούζη Αικατερίνη) Πριγκίπισσα (**εικ.2**)

«*PRINCESEI ECATERINA MORUZI/NEPOTA/LUI/IOAN STURZA VOEVOD MOLDOVEI/NASCUTA IN CONSTANTINOPOL IN ANUL 1863/INCETATA DIN VIATA IN SULINA LA 29 DEC.1893*» [= Πριγκίπισσα Αικατερίνη Μουρούζη, εγγονή του Ιωάννη Στούρτζα, ηγεμόνα της Μολδαβίας, γεννηθείσα στην Κωνσταντινούπολη το 1836, θανούσα στο Σουλινά στις 29 Δεκεμβρίου 1893.]

Η Ecaterina, κόρη του Νικολάου Στούρτζα, γιου του Ιωάννη Στούρτζα, ηγεμόνα της Μολδαβίας (1822-1828) είχε παντρευτεί τον Κωνσταντίνο Μουρούζη (1816/19 - Οδησός 1886), αξιωματούχο του Τσάρου της Ρωσίας. Ο Κ. Μουρούζης ήταν γόνος της γνωστής φαναριώτικης οικογένειας, από την οποία προέρχονται δύο ηγεμόνες της Μολδαβίας¹⁸.

Γλύπτες: «*D. L. & N. Renieris Galatz*» [Δ.Λ. (Δ. Λυρίτης) & Ν. Ρενιέρης Γαλάτσι].

Οι Δημήτριος Λυρίτης και Νικόλαος Ρενιέρης φιλοτέχνησαν και το Μνημείο Ραΐζη (βλ. σχετικά).

77. Manolatos (Μανωλάτος)

Manolatos Vasilios

Manolatos Anton/Luchia

78. Marcopol (Μαρκόπουλος)

Marcopol Constantin (1896-1950)

Marcopol Varvara (1906-1945)

Marcopol Teodora (1893- 1960)

Marcopol Vangelie (1934-1994)

79. Mitachis (Μιτάκης)

Mitachis Emmanoil V. (1857-1929)

Γλύπτης: «*F. Ruta (Tulcea)*». Ο F. Ruta ήταν Ιταλός μαρμαρογλύπτης με εργαστήριο στην Τούλτσα.

80. Neranzi (Νεράντζης)

Neranzi Andrea

Neranzi Nicolae

Fam. Neranzi: Olga (1892-1977), Anastasi (1926-2000), Maria (1932-)

81. Oloco (ελλ. καταγωγή εκ μητρός)¹⁹

Oloco Mihail (1908-1984)

Irini (1910-90)

Georgeta (1946-1946)

Oloco Gheorghe (1869-1937)

Oloco Cristina (1882-1967)

Oloco Lefteri (1922-1939)

Oloco Teodor (1911-1973)

Oloco Elefterie (1945-1999)

¹⁸ Marinescu, Penelea-Filitti, Tabaki 1991 και Μαρινέσκου 2011.

¹⁹ Πληροφορία από Ecaterina Gheorghe-Dracopulo και Alexandru Tomazatos.

Oloco Gheorghe (1944- 2005)
Oloco

82. Pavlov (Παυλίδης) & Sideris (Σιδέρης)

Το όνομα της οικογένειας ήταν Παυλίδης (Pavlidis), αλλά άλλαξε, όπως και άλλα ονόματα την περίοδο του κομμουνιστικού καθεστώτος.²⁰

Pavlov Sergiu (1954-1995). Η άγκυρα δίπλα στο όνομα δηλώνει ότι ήταν ναυτικός.

Sideris Nicolae (1905-1961)

Pavlov Irina (1950-1951)

Pavlov Iani (1922-1994) & Paraschovia (1928-)

83. Perulidis (Περουλίδης)

Perulidis Andrei (1898-1974)

Perulidis Efimia

84. Psaludi (Ψαλούδης) & Chercula

Psaludi Evanthia (1910-1953)

Chercula Evanthia (1870-1955)

Chercula Vasile (1898-1962)

Chercula Niculae (1900-1960)

Chercula Maria (1893-1977)

Chercula Ecaterina (1917-1997)

85. Puleris (Πουλήρης)

Puleris Paulina (1909-1989)

86. Saranti, Arseni & Gheorghiadis (Σαράντης, Αρσένης & Γεωργιάδης)

Saranti Iacovos (1929-1999)

Fam. Saranti: Ecaterina Arseni

Fam. Gheorghiadis: Iacovos & Chiriachița

Saranti, Eftimiu & Kyriakidi (Σαράντης, Ευθυμίου & Κυριακίδης)

Saranti Caliori (1885-1953)

Saranti Vangheli (1886-1970)

Eftimiu Despina (1916-1994)

Kyriakidi Hristo & Sofia

87. Sava (Σάββας)

Sava Evdochia (1904-1979)

Sava Ichim (1889-1974;)

88. Sideris (Σιδέρης) [βλ. Pavlov & Sideris]

89. Simionidis (Συμεωνίδης) & Bacalearos P. (Μπακαλιάρος Π.)

Simionidis Iani Partena & Sofia

Bacalearos Pavel (20.06.1904-28.10.1971)

Ivan Spiridula (κόρη του Μπακαλιάρου)²¹ (1949-1999)

Ivan Vasile (1940-1988)

90. Spanudi- Spanos (Σπανούδης-Σπανός)

Fam. Spanudi: Iani (1933-1989), Elena (1938 -)

Spanudi Michali (1915-2006)

Spanos An. (1880-1945)

Spanos Ana (1882-1942)

Spanudi Maria (1922-1972)

²⁰ Πληροφορία από Ecaterina Georghe-Dracopulo και Alexandru Tomazatos.

²¹ Πληροφορία από Ecaterina Georghe-Dracopulo και Alexandru Tomazatos.

Spanudi Tatiana (1906-1992)

91. Spartali Dimitrie (Σπάρταλης Δημήτριος)

“À la mémoire/de/Dimitrie G. Spartali/ Arraché par l’impitoyable destin à l’affection de sa compagne/ le 4 Janvier 1890 dans sa 33 année/ REGRETS ETERNES/priez pour lui”.

Το μνημείο φέρει επιγραφή στα γαλλικά, το μοναδικό στο κοιμητήριο. Επιγραφές ωστόσο στα γαλλικά συναντώνται, όπως παρατηρήθηκε κατά την έρευνά μας σε μνημεία μελών των ανωτέρων τάξεων σε κοιμητήρια και άλλων πόλεων της Ρουμανίας, όπως στο Βουκουρέστι και στο Ιάσιο στα τέλη 19^{ου} αιώνα. Το γεγονός αυτό δείχνει πώς αντανακλώνται τρόποι κοινωνικής συμπεριφοράς στο χώρο των κοιμητηρίων και εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρύτερης επίδρασης της γαλλικής κουλτούρας στη ΝΑ Ευρώπη την εποχή αυτή. Το ίδιο παρατηρείται και σε μνημεία της ίδιας εποχής στο Πρώτο Νεκροταφείο Αθηνών²².

92. Tomazatos/Tomazos (Τουμαζάτος)

Familia Tomazatos: Mache (1909-1977)

Florica (1913-1994)

Tomazos Andrei (1908-1989)

Tomazos Caliopi (1910-1994)

Tomazatos Chiriacos (1875-1919)

Tomazatos Ana (1883-1980)

Tomazatos Dumitru (1912-1979)

Tomazatos Eugenia (1948-2002)

93. Vitoratos/ Vitorato (Βιτωράτος)

Vitoratos Vangheli (1894-1964)

Vitorato Panai (1853-1916)

Vitorato Eleni P. (1870-1927)

Vitorato... (1912-)

94. Zachis [Ζάκης (:)]

Zachis Panaghiotis (1812-1899)

Zachis Ecaterina (1806-1885)

Zachis Felitia (1935-)

Zachis Panait (1928-)

Zachis Diamandi (1940-1994)

Zachis Margareta (1920-1946)

Zachis Maria (1889-1949)

«FAMILIAZACHIS/DIAMANDI/GEORGE/GHEORGHE/MIHAIL/ECATERINA/MARIA/MARGARETA»

95. Zamfiropol/Zanfiropulo (Ζαφειρόπουλος) (βλ. Dracopol & Zamfiropol/Zanfiropulo)

II. Τα Μνημεία

Τα ταφικά μνημεία στο ελληνικό κοιμητήριο του Σουλινά παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία, από απλοί σταυροί και επιτύμβιες στήλες σε διάφορες παραλλαγές έως πιο σύνθετες κατασκευές. Σε γενικές γραμμές, ακολουθείται η γενικότερη πορεία της νεοκλασικής κοιμητηριακής γλυπτικής με την άνθησή της στα τέλη του 19ου - αρχές 20ού αιώνα και τη σταδιακή αντικατάστασή της από πιο απλά μνημεία²³. Στη συγκεκριμένη περίπτωση έπαιξαν ρόλο, προφανώς, και οι ιστορικές συνθήκες με την προϊούσα παρακμή της πόλης ως κέντρου

²² Μυκονιάτης, 46.

²³ Μυκονιάτης, 46.

εμπορικού και ναυτιλιακού από το Μεσοπόλεμο και εξής, η διάλυση της ελληνικής κοινότητας στα μεταπολεμικά χρόνια και οι οικονομικές δυσχέρειες στα χρόνια που ακολούθησαν. Αυτό φαίνεται ιδιαίτερα από το γεγονός ότι, ενώ τα παλαιότερα μνημεία είναι, ως επί το πλείστον, μαρμάρινα και επιμελημένα, τα νεότερα είναι απλοί σταυροί και μάλιστα πολλές φορές ξύλινοι. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες και την επιτόπια έρευνα, πολλά παλιά μνημεία επαναχρησιμοποιήθηκαν και από άλλους κατοίκους της πόλης. Παρά ταύτα, σώζεται ένας μεγάλος αριθμός μνημείων με ιδιαίτερη καλλιτεχνική και ιστορική αξία.

Από τα πιο ενδιαφέροντα μνημεία είναι τα εξής:

Μνημείο της Πριγκίπισσας Ecaterina Moruzi (Μουρούζη) (1836-1893) (εικ. 2), εγγονής του Ιωάννη Στούρτζα, ηγεμόνα της Μολδαβίας. Είναι έργο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, των Δημήτριου Λυρίτη και Νικόλαου Ρενιέρη, μαρμαρογλυπτών από την Τήνο που διατηρούσαν εργαστήριο στο Γαλάτσι. Το μνημείο πρέπει να κατασκευάστηκε μετά το 1893, χρόνο θανάτου της πριγκίπισσας. Αποτελείται από ψηλή αετωματική ταφική στήλη με σταυρό, τοποθετημένη σε τετράγωνο βάθρο. Η στήλη κοσμείται με το οικόσημο της πριγκιπικής οικογένειας, παραπέμποντάς στην κοινωνική θέση της θανούσας, και με ένα ειλητάριο κοσμημένο με κλαδιά δάφνης.

Μνημεία της Οικογένειας Ραΐζη, δύο παρόμοιες ψηλές ταφικές στήλες με σταυρό στην επίστεψη. Το ένα ανήκει στη Ζαφείρω Ραΐζη και κοσμείται με στεφάνι με άνθη σε ανάγλυφο που χρησίμευε ως πλαίσιο για φωτογραφία της θανούσας. Το μνημείο κατασκευάστηκε μετά το θάνατό της (1892) και είναι επίσης έργο του εργαστηρίου των Δημήτριου Λυρίτη και Νικόλαου Ρενιέρη στο Γαλάτσι.

Το διπλανό μνημείο είναι του συζύγου της Σπυρίδωνα Γ. Ραΐζη (1837-1915). Κοσμείται με μετάλλιο, όπου εικονίζεται σε ανάγλυφο το κεφάλι του Χριστού με ακάνθινο στεφάνι, καθώς η μορφή του Χριστού μερικές φορές αντικαθιστά τη μορφή του νεκρού σε μνημεία²⁴.

Μνημεία της Οικογένειας Καμβέρη, δύο ταφικά μνημεία παρόμοιας τεχνοτροπίας, ψηλές στήλες, τοποθετημένες σε βάθρο. Το ένα ανήκει στην Πολυξένη Παραριά, το γένος Καμβέρη. Είναι έργο του Ιωάννη Ν. Ρενιέρη, τηνιακού μαρμαρογλύπτη με έδρα το Γαλάτσι. Κατασκευάστηκε μετά το θάνατό της (1912).

Στο άλλο μνημείο είναι ενταφιασμένοι οι γονείς της, Ανδριάννα (+1891) και Παύλος Καμβέρης (+1915). Η στήλη κοσμείται με μια παραλλαγή του γνωστού νεοκλασικού μοτίβου του πενθούντος πνεύματος²⁵, που εικονίζεται εδώ εντός μεταλλίου. Πρόκειται για μορφή αγγέλου με τα χέρια σταυρωμένα σε θέση προσευχής, στάση που ενισχύεται από την κλίση του κεφαλιού και το σοβαρό ύφος. Το μνημείο είναι ανυπόγραφο, μπορούμε όμως να υποθέσουμε ότι είναι και αυτό έργο του εργαστηρίου Ρενιέρη. Κατασκευάστηκε μετά το 1891, έτος θανάτου της Ανδριάνας Καμβέρη.

Μνημείο του Νικόλαου Βαρβάτη (+1900), αποτελείται από ψηλή στήλη, με ανθεμωτή επίστεψη, πάνω σε υπερυψωμένο βάθρο. Η στήλη κοσμείται με δύο κλαδιά φοίνικα τοποθετημένα χιαστί και δεμένα με ταινία. Το βάθρο είναι διακοσμημένο με άνθινη γιρλάντα. Μπροστά από τη στήλη, στο έδαφος, βρίσκεται μια μαρμάρινη λευκή ταφική πλάκα επεξεργασμένη περιμετρικά με μαιάνδρο και στολισμένη με φυτική σύνθεση και σταυρό. Το μνημείο είναι έργο του Νικόλαου Σπανού, ο οποίος είχε εργαστήριο στον Πειραιά. και

²⁴ (Μαρκάτου, 113)

²⁵ (Μυκονιάτης, 46-47)

κατασκευάστηκε μετά το 1900, έτος θανάτου του Ν. Βαρβάτη. Η νεοκλασική αυτή στήλη θυμίζει ανάλογες αρχαϊζουσες στήλες στο Πρώτο Νεκροταφείο Αθηνών²⁶.

Μνημείο του Γεράσιμου Π. Αυγερινού (+1906) αποτελείται από σταυρό πάνω σε ψηλό βάθρο. Η βάση του σταυρού κοσμείται με γιρλάντα από φύλλα δάφνης. Είναι έργο του μαρμαρογλύπτη Ε.(;) Κ. Λιόρη, που διατηρούσε εργαστήριο στην Αθήνα. Το μνημείο πρέπει να χρονολογείται μετά το 1906, έτος θανάτου του Γ. Αυγερινού.

Μνημείο της Victoria Gh. Antoniu (+1909) αποτελείται από σταυρό με πτερύγια, πάνω σε χαμηλό βάθρο. Στο πάνω μέρος του σταυρού, εντός μεταλλίου, στολισμένου με δύο εγχάρακτα κλαδιά ελιάς, είναι τοποθετημένη η φωτογραφία της νεκρής. Το μνημείο είναι έργο του τηνιακού μαρμαρογλύπτη Σίμου Λυρίτη του Δημητρίου, που είχε εργαστήριο στη Βραΐλα, και πρέπει να κατασκευάστηκε μετά το 1909, έτος θανάτου της νεκρής.

Μνημείο των αδελφών Άννας (1885-1887) και Γεράσιμου Ιγγλέση(1884-1895)

Μπροστά από σταυρό που υψώνεται πάνω σε βράχο παριστάνονται τα αγάλματα των δύο μικρών αδελφών. Το αγόρι είναι το μεγαλύτερο και αγκαλιάζει στοργικά τη μικρότερη αδελφή του, ενώ συγχρόνως έχει ανασηκωμένο το κεφάλι του και στρέφει λυπημένα το βλέμμα του προς τον ουρανό. Το κορίτσι είναι στραμμένο προς τα αριστερά, με σκυμμένο κεφάλι, ενώ συγχρόνως κρατά το χέρι του αδελφού της. Και τα δύο φορούν από ένα κοντό ένδυμα. Οι μορφές πατούν σε βάση, που με τη σειρά της πατά πάνω σε επιτύμβια πλάκα. Το μνημείο είναι ανυπόγραφο και πρέπει να κατασκευάστηκε μετά το 1895 (έτος θανάτου του Γεράσιμου Ιγγλέση). Ανήκει στην κατηγορία μνημείων με την εικόνα του νεκρού²⁷.

Μνημείο των Αδελφών Λιοσσάτων (εικ. 3)

Εντυπωσιακό νεοκλασικό μνημείο σε μορφή αρχαίου ναΐσκου με δύο κορινθιακούς κίονες που επιστέφονται από αέτωμα, επί του οποίου επικάθεται σταυρός πάνω σε ψηλή βάση. Ο ναΐσκος στερεώνεται πάνω σε βάθρο που πατά σε ψηλή βάση. Στο εσωτερικό του εικονίζεται ανάγλυφη ολόσωμη αγγελική μορφή, παραλλαγή του πενθούντος πνεύματος. Στο βάθρο, μαρμάρινη πλάκα με τις φωτογραφίες των πέντε αδελφών εντός μεταλλίων, που περιβάλλονται από τα ονόματα και τις χρονολογίες γεννήσεως και θανάτου του καθενός στα ελληνικά. Πιο κάτω, στη βάση, παριστάνεται ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή στα ρουμανικά.

Το μνημείο αναφέρεται σε πέντε αδέρφια που πέθαναν πολύ νέοι (Γεώργιος Λιοσσάτος 1890-1905. Ανδρέας Λιοσσάτος 1888-1911. Σπυρίδων Λιοσσάτος 1886-1914. Νικόλαος Λιοσσάτος 1892-1918. Ματθαίος Λιοσσάτος 1894-1930). Είναι ανυπόγραφο και πρέπει να κατασκευάστηκε μετά το 1905 (έτος θανάτου του πρώτου νεκρού).

Συμπεράσματα

Η έρευνα αποκάλυψε 95 ονόματα ατόμων ή οικογενειών ελληνικής καταγωγής που αναγράφονται σε 120 μνημεία. Τα 36 από αυτά αναγράφονται μόνο στα ελληνικά, εννέα (9) στα ελληνικά και στα ρουμανικά, 50 μόνο στα ρουμανικά (από αυτά ένα με επιγραφή στα γαλλικά). Οι ελληνικές επιγραφές εκτείνονται χρονολογικά από το 1871 (Γεώργιος Κοντογούρης) έως το 1967 (Φίλιππος Λάμπρου).

²⁶ (Λυδάκης 1981, 27, 28)

²⁷ Μυκονιάτης, 51-53.

Οι επιγραφές στα μνημεία αποτελούν μία ακόμα μαρτυρία της ύπαρξης οικογενειών ελληνικής καταγωγής στο Σουλινά, πολλές από τις οποίες, ακόμα και μετά τη διάλυση της ελληνικής κοινότητας, συνέχισαν και κάποιες συνεχίζουν ακόμα να ζουν στην πόλη. Συγκεκριμένα, συνέχεια διαπιστώνεται στις οικογένειες Αρσένη-Arseni, Λικιαρδόπουλος-Lichiardopol, Λιοσσάτος-Leossatos, Παπαδόπουλος-Papadopol, Ραΐζης-Raizis, Φραντζέτης-Frangeti, Χαϊδούσης-Haidusis, Antimaritis (Αντιμαρίτης)²⁸, Arghiros (Αργυρός), Bacaliaros/Bacalearos (Μπακαλιάρος), Buzakis (Μπουζάκης), Calinovschi, Cambitis (Καμπίτης), Chefala (Κεφαλά), Cladiadis (Κλαδιάδης), Colivas (Κολυβάς), Cutaca [Κουτάκας (;)], Dracopol (Δρακόπουλος), Eftimiu (Ευθυμίου), Garbi (Γαρμπής), Gheorghiadis (Γεωργιάδης), Hristodulo/Hristodulos_(Χριστοδούλου), Katanulis (Κατανούλης), Kyriakidi (Κυριακίδης), Malezis/Malisis (Μαλέζης), Marcopol (Μαρκόπουλος), Neranzi (Νεράντζης), Oloco, Pavlon (Παυλίδης), Perulidis (Περούλιδης), Psaludi (Ψαλούδης), Puleris (Πουλήρης), Saranti (Σαράντης), Sava (Σάββας), Sideris (Σιδέρης), Simionidis (Συμεωνίδης), Spanudi-Spanos (Σπανούδης-Σπανός), Tomazatos/Tomazos_(Τουμαζάτος), Vitoratos (Βιτωράτος), Zachis [Ζάκης (;)], Zamfiropol/Zanfiropulo (Ζαφειρόπουλος). Σημειώνεται επίσης ότι η ανάμνηση της ελληνικής καταγωγής εξακολουθεί να είναι ζωντανή στα μέλη της ελληνικής κοινότητας στο Σουλινά, τα οποία και συνεχίζουν να την ενισχύουν με μαθήματα ελληνικής γλώσσας και παραδοσιακών χωρών, όπως μας πληροφόρησαν.

Σε ορισμένες επιγραφές αναφέρεται και ο τόπος καταγωγής: Επτάνησα -κυρίως- (Κεφαλονιά, Ιθάκη, Ζάκυνθος), Νιάτα Λακωνίας, Λέσβος, Χίος, Μύκονος, Νικολιτσέλι, Βασιλικό Αν. Θράκης, Κωνσταντινούπολη, Κύπρος, αλλά και άλλες πόλεις της Ρουμανίας (Γαλάτσι, Καχούλ Μολδαβίας).

Υπάρχουν λίγες επιγραφές που αναφέρονται στην επαγγελματική ενασχόληση (παντοπώλης, πιλότος πλοίων στο Δούναβη). Επίσης εικονίζονται και επαγγελματικά σύμβολα (άγκυρα), καθώς και ένα οικόσημο.

Στο Σουλινά διαπιστώνεται επίσης η ύπαρξη μνημείων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από καλλιτεχνική άποψη και είναι επηρεασμένα από το ρεύμα του νεοκλασικισμού. Αρκετά από μνημεία αυτά κατασκευάστηκαν από Έλληνες μαρμαρογλύπτες που κατάγονταν, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, από την Τήνο, νησί με πλούσια παράδοση στη μαρμαρογλυπτική. Οι περισσότεροι είχαν εργαστήρια σε γειτονικές πόλεις. Είναι αξιοσημείωτο επίσης ότι δύο μνημεία κατασκευάστηκαν στην Ελλάδα (Αθήνα και Πειραιά) και μεταφέρθηκαν από εκεί. Εντοπίστηκαν επίσης και έργα Ιταλών μαρμαρογλυπτών, που επίσης διατηρούσαν εργαστήρια σε γειτονικές πόλεις.

Σε γενικές γραμμές, το κοιμητήριο αυτό αποτελεί ένα σημαντικό μνημειακό σύνολο της ιστορίας και της τέχνης της ελληνικής παραδουνάβιας διασποράς και τα μνημεία του χρήζουν για το λόγο αυτό συντήρησης.

Βιβλιογραφία

Covacef, Petre: *Cimitirul Viu de la Sulina*, Constanta 2003.

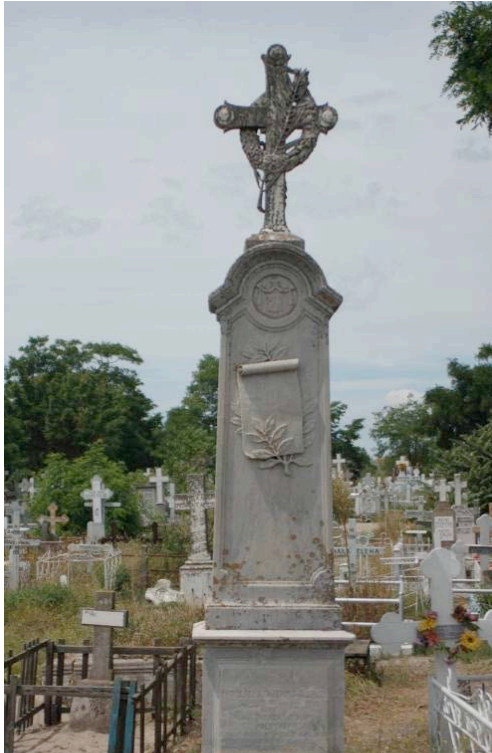
Georgitsoyanni, Evangelia: "Sculpteurs de marbre Grecs en Roumanie (XIXe siècle - première moitié du XXe siècle): Le témoignage de leurs tombeaux", Στο: Oktapoda Ef. (επιμ.), *Les Cultures des Balkans* 'Cahiers de l'Echinox', Cluj-Napoca : Université "Babes-Bolyai", Numéro spécial 2010: 83-94.

²⁸ Πληροφορία από Ecaterina Georghe-Dracopulo και Alexandru Tomazatos.

- Georgitsoyanni, Evangelia: "Relations culturelles entre les peuples du Sud-Est Européen: le cas d' une corporation de sculpteurs de marbre grecs en Roumanie au XIXe siècle", *Revue des Études Sud- Est Européennes* XLII (2004): 159-174.
- Marinescu, Florin, Penelea-Filitti, Georgetta, Tabaki, Anna, *Documents Gréco-roumains. Le fonds Mourouzi d'Athènes*. Athènes-Bucarest: Centre de Recherches Néohelléniques F.N.R.S. & Académie Roumaine. Institut d'Histoire "N.Iorga" 1991.
- Γαβαλά, Πέπη & Γαρέζου, Ελένη: *Τα γλυπτά μνημεία του κοιμητηρίου Αγίου Γεωργίου. Ερμούπολη Σύρου (19^{ος}-20^{ός} αιώνας)*, Αθήνα: Υπουργείο Αιγαίου, Δήμος Ερμούπολης & Γνώση 1994
- Γουλάκη – Βουτυρά, Αλεξάνδρα: «Τηνιακοί μαρμαράδες στην Αθήνα του Όθωνα», *Τηνιακά* 1(1996): 261-281.
- Γουλάκη-Βουτυρά, Αλεξάνδρα: *Το εργαστήριο μαρμαρογλυπτικής του Ιωάννη Χαλεπά. Θεσσαλονίκη: Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ 1989.*
- Δημοτολόγιον Πύργου Πανόρμου Τήνου 1908-1911* (αδημοσίευτο).
- Κοντογεώργης, Δημήτριος: «Σουλινά», *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Εύξεινος Πόντος* (www.ehw.gr)
- Κουρελάρου, Βικέντιος: *Οι εκκλησίες των ελληνικών κοινοτήτων της Ρουμανίας τον 10^ο αιώνα*. Θεσσαλονίκη: ΙΜΧΑ & Αφοί Κυριακίδη 2008
- Λυδάκης, Στέλιος: *Μια πολύτιμη γλυπτοθήκη. Το Α' νεκροταφείο Αθηνών*. Αθήνα: Ίδρυμα Μιχελή 1981.
- Μαρινέσκου, Φλορίν: *Η Τραπεζουντιακή οικογένεια Μουρούζη*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη 2011.
- Μαρκάτου, Θεοδώρα: *Ο γλύπτης Γεώργιος Μπονάνος (1863-1940). Η ζωή και το έργο του*, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ 1992 (διδακτορική διατριβή).
- Μητρώον Αρρένων και Θηλέων Πύργου Πανόρμου Τήνου 1921*(αδημοσίευτο).
- Μυκονιάτης, Ηλίας: «Η ελληνική κοιμητηριακή γλυπτική του 19^{ου} αιώνα» *Αρχαιολογία και Τέχνες* 53 (1990): 42-53.
- Φλωράκης, Αλ. (1993), *Σχέδια Τηνιακής Μαρμαρογλυπτικής. 19^{ος} και 20^{ός} αιώνας*. Αθήνα: Φιλιππότης.
- Χρήστου, Αθανάσιος Χ. : «Σπανός Νικόλαος», Στο: Ματθιόπουλος Ευγένιος (επιμ.), *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι-Γλύπτες-Χαράκτες, 16^{ος} - 20^{ός} αιώνας*, τόμ. Δ', Αθήνα: Μέλισσα 2000: 198.

Εικόνα 1. Μνημείο Γ. Κοντογούρη

Εικ. 2. Μνημείο Moruzi (Μουρούζη)

Εικ. 3. Μνημείο Λιτσάτων